

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/80366,Mieszkańcy-powiatu-stopnickiego-ofiary-zbrodni-katynskiej.htm>

ARTYKUŁ

Mieszkańcy powiatu stopnickiego - ofiary zbrodni katyńskiej

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: KAROLINA TRZESKOWSKA-KUBASIK

06.04.2021

Ofiarą zbrodni katyńskiej padło nie mniej niż 21 857 obywateli polskich. Według ustaleń księdza Zdzisława Peszkowskiego i Stanisława Zdrojewskiego

zamordowano wówczas 2354 mieszkańców ówczesnego województwa kieleckiego.

Wedle badań prowadzonych przez autorkę niniejszego artykułu w ramach projektu „Terror okupacyjny na ziemiach polskich w latach 1939-1945” (kierowanego przez dr. Rafała Leśkiewicza) ofiarami zbrodni katyńskiej padło co najmniej 50 mieszkańców powiatu stopnickiego (stan badań na 1 października 2020 r.). Wart podkreślenia jest fakt, że w Muzeum Ziemi Buskiej w Busku-Zdroju istnieje stała ekspozycja pt. „Mieszkańcy Ziemi Buskiej zamordowani w Katyniu”. Ofiary zbrodni katyńskiej łączyła przynależność do elity społeczeństwa. Wśród nich znajdowali się oficerowie, podoficerowie oraz szeregowi Wojska Polskiego, częściowo pochodzący z rezerwy (naukowcy, lekarze, inżynierowie, prawnicy, nauczyciele, urzędnicy państwowi, a także przedstawiciele wolnych zawodów). Podkreślić należy również fakt, że nigdy nie ukarano sprawców zbrodni katyńskiej.

Jedną z ofiar był Piotr Szostak, urodzony w Zagości. Służbę w Policji Państwowej podjął w 1919 r. Pracował na posterunku w Szczaworyżu. We wrześniu 1939 r. ewakuowany na wschód, na Wołyniu dostał się do niewoli. Zamordowano go w siedzibie Obwodowego Zarządu NKWD w Kalininie (w Twerze).

Eugeniusz Sylwester Budzyński

Jedną z jej ofiar był mjr rez. Eugeniusz Sylwester Budzyński, urodzony w 1893 r. w majątku Kobiela. Był uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej. Od 1928 r. piastował stanowisko Naczelnego Lekarza Uzdrawiska Busko-Zdrój. Opublikował liczne prace dotyczące właściwości wód mineralnych polskich uzdrowisk. W 1929 r., nieopodal sanatorium Marconiego, dr Budzyński wybudował pensjonat „Sanato”, który był jednym z najnowocześniejszych obiektów w uzdrowisku. Zatrzymywało się w nim na kurację wiele znanych osób, m.in. Ludwik Solski, który w 1932 r. zadedykował małżeństwu Budzyńskich jeden ze swoich wierszy. Mjr. rez.

Budzyński we wrześniu 1939 r. wziął udział w wojnie obronnej, piastując stanowisko lekarza Szpitala Wojskowego w Tarnowie. Po agresji ZSRS na Polskę dostał się do niewoli sowieckiej w okolicach miejscowości Busk koło Lwowa. Osadzono go w obozie NKWD w Kozielsku, gdzie mieli być przetrzymywani oficerowie oraz wyżsi urzędnicy państwowi i wojskowi. W liście z 27 listopada 1939 r. pisał do swojej żony - Ireny:

„Droga Żonusi moja. Korzystam ze szczęśliwej możliwości napisania do Ciebie, donoszę Ci, że od wyjazdu z domu cały czas i obecnie jestem zdrowy. Mam nadzieję, że wkrótce do Was, moi Kochani, wrócę. Jediną myślą, która mnie niepokoi, to jest myśl o losie Waszym (...).”

W 1940 r. zamordowano go w Katyniu. Irena Budzyńska zaniepokojona przerwaniem korespondencji z mężem, podejmowała próby ustalenia jego losów. W 1941 r. wysłała do Moskwy dwa listy z zapytaniem o Eugeniusza. Obydwa odesłano na adres nadawcy bez udzielenia jakichkolwiek informacji. Zwłoki mjr. rez. Eugeniusza Budzyńskiego ekshumowano w 1943 r. Zidentyfikowano go na podstawie książeczki oficerskiej, telegramu w języku rosyjskim, wizytówki, karty szczepień oraz medalika. Symboliczny grób mjr. rez. Budzyńskiego znajduje się na cmentarzu parafialnym w Busku-Zdroju. Warto dodać, że do 1980 r. na grobowcu widniał napis:

„Dr Eugeniusz Budzyński 1893. Zginął śmiercią tragiczną w 1940 r.”.

W 1980 r. rodzina umieściła nową tablicę o treści:

„Dr Eugeniusz Budzyński, major WP ur. 1893 zamordowany w (...) 1940 r.”.

W 1988 r. w wolnym miejscu pojawił się napis „Katyniu”. Ukrywanie prawdy o Katyniu stało się jednym z fundamentów polityki komunistów w powojennej Polsce. Dopiero 13 kwietnia 1990 władze ZSRS przyznały, że zbrodnię popełniło NKWD.

Andrzej Pałka

Bolesław Łacki

Warto wspomnieć o zaangażowaniu w działalność konspiracyjną Ireny Budzyńskiej. Pełniła funkcję zastępcy, a następnie Pełnomocnika Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża na oddział Busko-Zdrój. Zaangażowała się również w działalność tajnych kompletów, ucząc historii:

„(...) Sanatorium pełne jest oficerów niemieckich. Pewnego dnia, gdy siedzimy z książkami na kolanach słysząc ostre pukanie do drzwi, wchodzi Niemiec, jakiś «ober». Gospodyni nie podnosząc się z fotela pyta o cel wizyty. Rozmawiają po francusku. Oficer jest tak zafascynowany piękną polską damą, że nas nie widzi, lub udaje, że nie widzi. Po krótkiej chwili wychodzi. Siedzimy sparaliżowane, a nasza mentorka mówi: «Wracamy do pracy». Dziś, gdy jestem w Busku, *Sanato* kojarzy mi się z okupacyjną lekcją polskiej historii”.

Irena Budzyńska w pensjonacie „Sanato” ukrywała również Żydów. Wymienić należy chociażby kilku z nich: Dziurżyńską, Mariana Reicha, Anielę Tasiemcową czy Cukiermana vel Cukermana. Ofiarą zbrodni katyńskiej padł również kpt. Jan Blichewicz, który był kuzynem mjr. rez. Budzyńskiego. Osadzono go w obozie NKWD w Starobielsku, a następnie zamordowano w Charkowie.

Nauczyciele

Wśród ofiar zbrodni katyńskiej znajdowali się nauczyciele. Por. rez. Aleksander Józef Bicz urodził się w 1909 r. w Krakowie. W 1929 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie im. Grzegorza Piramowicza w Krakowie. Był

kierownikiem szkoły powszechnej w Śladkowie Dużym. Zwłoki Bicza ekshumowano w 1943 r. Znalezione przy nich kartę na broń, listy, a także pocztówki.

W Katyniu sowieci zamordowali mjr. rez. Eugeniusza Sylwestra Budzyńskiego, urodzonego w 1893 r. w majątku Kobiela uczestnika wojny z bolszewikami, a od 1928 r. Naczelnego Lekarza Uzdrawiska Busko-Zdrój, autora szeregu prac o właściwościach wód mineralnych polskich uzdrowisk.

Kolejnym nauczycielem, który zginął w Katyniu, był ppor. rez. Andrzej Pałka. Urodził się 4 listopada 1907 r. w Książnicach Wielkich. Po maturze, w 1929 r. ukończył kurs w Batalionie Podchorążych Rezerwy Piechoty. Pracował jako nauczyciel języka łacińskiego w Buskim Gimnazjum i Liceum im. Józefa Piłsudskiego w Busku-Zdroju. We wrześniu 1939 r. wziął udział w wojnie obronnej. Po 17 września 1939 r., ppor. rez. Pałka trafił do niewoli sowieckiej. Przebywał w filii obozu jenieckiego w Putywlu – w Tiotkino. Zgodnie z decyzją Biura Politycznego KC WKP(b) z 3 października 1939, żołnierze pochodzący z terenów zajętych przez Niemców według planu mieli zostać przeniesieni do Kozielska i Putywla. 1 listopada 1939 r. zaczęto wywozić jeńców do innych obozów. Wśród nich znajdował się ppor. rez. Pałka, który trafił do Kozielska.

Grób Budzyńskiego i Blichewicza

Eugeniusz Budzyński w latach 30.

XX w.

Podobny los podzielił Stanisław Marmużniak, urodzony 12 kwietnia 1906 r. Po ukończeniu Seminarium Nauczycielskiego i odbyciu służby w Szkole Podchorążych Rezerwy pracował jako nauczyciel szkoły powszechnej na terenie powiatu stopnickiego. W latach 1934-1939 studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Po ukończeniu studiów został zatrudniony jako nauczyciel historii w Buskim Gimnazjum i Liceum im. Józefa Piłsudskiego w Busku-Zdroju. Pracę miał podjąć od 1 września 1939 r. Plany zawodowe Marmużniaka pokrzyżował wybuch wojny. W lipcu 1939 r. powołano go do służby w Wojsku Polskim. Po 17 IX 1939 r., osadzono go w obozie w Kozielsku. W kwietniu 1940 r. por. Marmużniaka zamordowano w Katyniu. Jego ciało ekshumowano w 1943 r. Został zidentyfikowany na podstawie posiadanych dokumentów: dowodu osobistego, 2 fotografii, karty mobilizacyjnej czy wizytówki.

W Katyniu zamordowano również ppor. rez. Mariana Olkuśnika, urodzonego w 1909 r. w Książu Wielkim. W 1930 r. ukończył seminarium nauczycielskie w Jędrzejowie, a rok później w 1931 r. Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 10. Był nauczycielem szkoły powszechnej w Pacanowie.

Policjanci

Ofiarami zbrodni katyńskiej byli również funkcjonariusze Policji Państwowej (PP). Na podstawie rządowych wytycznych z września 1939 r. dyspozycje o ewakuacji Policji na wschód wydali wojewodowie z województw: pomorskiego, poznańskiego, łódzkiego, śląskiego, częściowo krakowskiego, warszawskiego, kieleckiego i lubelskiego. Około 6300 funkcjonariuszy Policji Państwowej oraz Korpusu Ochrony Pogranicza osadzono w obozie w Ostaszkowie. Jeńców z obozu ostaszkowskiego mordowano w celach więzienia w siedzibie Obwodowego Zarządu NKWD w Kalininie (dzisiejszy Twer). Zwłoki ofiar zakopano w miejscowości Miednoje.

Jedną z ofiar mordu był Jan Wiktor Górski. W PP służył od lipca 1919 r. Służbę pełnił na posterunkach w Stopnicy oraz w Chmielniku. W Komendzie Powiatowej w Busku-Zdroju pracował w latach 1932-1939 r., gdzie pełnił funkcję zastępcy komendanta. Po 17 września 1939 r. został wzięty do niewoli sowieckiej i osadzony w obozie jenieckim NKWD w Ostaszkowie.

Por. Bolesław Łacki, urodzony w Janinie, był dowódcą 2. baterii w 2. Pułku Artylerii Lekkiej

Legionów w Kielcach, wykładowcą Wołyńskiej Szkoły Podchorążych Rezerwy we Włodzimierzu Wołyńskim, obrońcą tego miasta we wrześniu 1939 r. Sowieci zamordowali go w Katyniu.

Śmierć w siedzibie Obwodowego Zarządu NKWD w Kalininie (w Twerze) poniósł również inny funkcjonariusz Komendy Powiatowej w Busku-Zdroju – st. post. Ignacy Zięba. Po 17 września 1939 r. został wzięty do niewoli przez wojska sowieckie i wywieziony w głąb Rosji. Przebywał w Ostaszkowie, skąd wysłał pocztówkę, którą rodzina otrzymała w pierwszych dniach 1940 r. Na liście katyńskiej nazwisko Ignacego Zięby figuruje pod numerem: NKWD nr 01913 z dnia 7.04.1940r. LP 83 nr akt 2905. Pochowano go na cmentarzu w Miednoje.

W siedzibie Obwodowego Zarządu NKWD w Kalininie (w Twerze) rozstrzelano również st. post. Władysława Lewickiego, urodzonego 3 grudnia 1892 r. w Piotrkowicach k. Chmielnika. W Policji Państwowej służył od 1919 r. We wrześniu 1939 r. pracował na posterunku w Stopnicy. Podobnie jak Górskiego oraz Ziębę, również i Lewickiego osadzono w Ostaszkowie.

Jan Wawro

Ich los podzielił również st. post. Błażej Marchewka. Urodził się w 1899 r. w Sosnowce. W Policji Państwowej służył od 1924 r. Przez wiele lat służbę pełnił na terenie powiatu stopnickiego. We wrześniu 1939 r. pracował

na posterunku w Pacanowie.

Kolejną ofiarą był Piotr Szostak, urodzony 12 października 1880 r. w Zagości. Służbę w Policji Państwowej podjął podobnie jak Górski w lipcu 1919 r. Pracował na posterunku w Szczaworyżu. We wrześniu 1939 r. ewakuowany na wschód, do niewoli dostał się na Wołyniu. Zamordowano go w siedzibie Obwodowego Zarządu NKWD w Kalininie (w Twerze).

W 1940 r. w Charkowie zamordowano kpt. Eugeniusza Niteckiego – legionistę, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej. W okresie międzywojennym pracował jako urzędnik w Starostwie Powiatowym w Jędrzejowie, a następnie w Busku-Zdroju. Zmobilizowany w sierpniu 1939 r., brał udział w wojnie obronnej. Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej. Osadzono go w obozie NKWD w Starobielsku. O jego pobycie poinformował rodzinę kpt. Niteckiego Jan Nowackiewicz, którego zwolniono z obozu.

Należy również wspomnieć o innych ofiarach katyńskich pochodzących z terenów powiatu stopnickiego. Por. Bolesław Łacki urodził się w 1910 r. w Janinie. Był dowódcą 2. baterii w 2. Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach. Od sierpnia 1938 r. piastował stanowisko wykładowcy w Wołyńskiej Szkole Podchorążych Rezerwy we Włodzimierzu Wołyńskim. Por. Bolesław Łacki był wielokrotnym uczestnikiem zawodów hippicznych. We wrześniu 1939 r. walczył w obronie Włodzimierza Wołyńskiego. Przebywał w obozie NKWD w Kozielsku. Stamtąd wysłał do rodziny w Janinie kartkę, w której pisał, że ma nadzieję na szybki powrót do domu. W drugiej kartce podtrzymywał ją pisząc:

„co dzień samochody wywożą duże grupy oficerów – prawdopodobnie do Polski”.

W 1940 r. zamordowano go w Katyniu. W 1943 r. dokonano ekshumacji ciała Łackiego. Zidentyfikowano go na podstawie: świadectwa dojrzałości, metryki urodzenia, listu oraz legitymacji oficerskiej. Znalaziono przy nim ponadto scyzoryk, cygarniczkę oraz kawałek sukna z monogramem „LB”. 4 listopada 1990 r. urnę z ziemią z Katynia złożono w grobowcu rodziny Łackich na cmentarzu parafialnym w Janinie.

Ppor. Jan Wawro urodził się 8 marca 1907 r. w Trzebicy. Ukończył studia w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Jego wykładowcą był Stefan Starzyński, który w 1934 r. został prezydentem Warszawy. To właśnie jemu ppor. Wawro zawdzięczał pracę w Banku Gospodarstwa Krajowego. W sierpniu 1939 r. zmobilizowano go do służby wojskowej. Po 17 września 1939 r. osadzono go w obozie NKWD w Starobielsku, skąd wysłał jedną kartkę pocztową do żony – Henryki Kurkowskiej. W kwietniu 1940 r. ppor. Wawro zamordowano w Charkowie. Jego żona, aktywnie działająca w warszawskiej konspiracji, w 1942 r. przeniosła się do rodzinnej Stopnicy, gdzie kontynuowała dalszą służbę w podziemiu jako łączniczka.

Warto również wspomnieć o posterunkowym Policji Państwowej Marianie Tomczyku, który urodził się w 1910 r. w Sroczkowie. W 1937 r. skierowano go do Rawy Mazowieckiej z przydziałem do ochrony rezydencji Prezydenta RP w Spale. Brał on udział w ewakuacji Rządu RP we wrześniu 1939 r. Został rozstrzelany w siedzibie Obwodowego Zarządu NKWD w Kalininie (w Twerze).

**Park zdrojowy w Busku-Zdroju,
dwudziestolecie międzywojenne**

COFNIJ SIĘ